

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 31 januari 2022

Mål nr

T 5450-21

PARTER

Klagande

1. AJ

2. HJ

Ombud och målsägandebiträde för 1 och 2: Advokat IA

Motpart

RH

Ombud och biträde enligt rättshjälpslagen: Advokat LK

SAKEN

Skadestånd

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten över Skåne och Blekinges dom 2021-06-24 i mål B 747-21

DOMSLUT

Högsta domstolen ändrar hovrättens dom på så sätt att det skadestånd som RH ska betala till HJ bestäms till 80 000 kr och det skadestånd som RH ska betala till AJ bestäms till 70 000 kr. RH ska betala ränta enligt 6 § räntelagen på respektive belopp från den 28 augusti 2014 till dess betalning sker.

Högsta domstolen fastställer hovrättens sekretessförordnande.

IA ska få ersättning av allmänna medel för biträdet åt HJ och AJ i Högsta domstolen med 7 571 kr. Av beloppet avser 6 056 kr arbete och 1 515 kr mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

Högsta domstolen fastställer ersättning enligt rättshjälpslagen åt LK till 15 908 kr. Av beloppet avser 11 400 kr arbete, 1 305 kr tidsspillan, 21 kr utlägg och 3 182 kr mervärdesskatt.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

HJ har yrkat att Högsta domstolen ska förplikta RH att betala skadestånd till honom med 295 000 kr, varav 195 000 kr för sveda och värk samt 100 000 kr för kränkning. På beloppet har yrkats ränta från den 28 augusti 2014 tills betalning sker.

AJ har yrkat att Högsta domstolen ska förplikta RH att betala skadestånd till honom med 188 300 kr, varav 138 300 kr för sveda och värk samt 50 000 kr för kränkning. På beloppet har yrkats ränta från den 28 augusti 2014 tills betalning sker.

RH har medgett att betala skadestånd för sveda och värk samt för kränkning till HJ och AJ med de belopp som hovrätten har bestämt.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. RH och AJ har tillsammans sonen HJ som är född 2012. De hade gemensam vårdnad om sonen fram till juni 2015, då AJ fick ensam vårdnad.
2. Hovrätten har dömt RH för egenmäktighet med barn, grovt brott, avseende perioden 28 augusti 2014–1 december 2017. Brottsligheten har i huvudsak bestått i att hon tagit med sig HJ till ett av islamiska staten (IS) kontrollerat område i Syrien, där det pågick en väpnad konflikt, och där undanhållit honom från AJ. HJ kom tillbaka till Sverige den 30 november 2020 och återförenades därefter med AJ.
3. Hovrätten har förpliktat RH att betala skadestånd till HJ och AJ med 60 000 kr vardera, varav 40 000 kr för kränkning och 20 000 kr för sveda och värk.
4. Högsta domstolen har gett prövningstillstånd enbart beträffande skadestånden för sveda och värk samt för kränkning. Prövningen ska ske med utgångspunkt i vad hovrätten har funnit styrkt om händelseförloppet.

Vad målet i Högsta domstolen gäller

5. Den som obehörigen skiljer ett barn under femton år från någon som har vårdnaden om barnet döms för egenmäktighet med barn enligt 7 kap. 4 § första stycket brottsbalken, om gärningen inte utgör brott mot frihet. Detsamma gäller om den som gemensamt med någon annan har vårdnaden om ett barn under femton år utan beaktansvärt skäl egenmäktigt skiljer barnet från den andra vårdnadshavaren eller om den som ska ha vårdnaden obehörigen bemäktigar sig barnet och därigenom själv tar sig rätt.

6. Målet i Högsta domstolen gäller alltså skadeståndsskyldigheten vid en handling av detta slag. Frågorna är dels om barnet och vårdnadshavaren har rätt till ersättning för sveda och värk och för kränkning, dels hur ersättningen i så fall ska bestämmas.

Ersättning för sveda och värk

7. Enligt 2 kap. 1 § skadeståndslagen ska den som uppsåtligen eller av vårdslöshet vållar personskada ersätta skadan. Skadestånd för personskada omfattar enligt 5 kap. 1 § första stycket 3 ersättning för bland annat fysiskt och psykiskt lidande av övergående natur, dvs. sveda och värk.

8. Skadan ska vara en närliggande och beräknelig följd av vållandet och träffa den skadelidande som en direkt följd av den skadegörande handlingen.

9. För att psykiskt lidande ska anses som en ersättningsgill personskada krävs att skadan är medicinskt påvisbar. Skadan kan påvisas genom att den skadelidande blir sjukskriven, men skadan kan också framgå på annat sätt (jfr prop. 2000/01:68 s. 18).

10. Den skadegörande handlingens art och den skadelidandes utsatthet kan minska kravet på utredning om skadan.

11. Det ligger nära till hands att anta att ett barn drabbas av psykiska besvär om barnet obehörigen rycks upp från sin invanda miljö och under en inte helt obetydlig tid tvingas leva utan kontakter med sitt tidigare liv och i ovisshet om livet ska återgå till det normala igen. I synnerhet gäller naturligtvis detta om barnet förs till en helt annan och kanske skrämmande miljö. Det bör då utan närmare utredning kunna presumeras att psykiska besvär uppstår som kan hänföras till personskada.

12. Även den vårdnadshavare som genom någon annans egenmäktiga handlande har blivit skild från barnet kan normalt antas känna en stark oro av att tvingas leva i ovisshet om barnets välbefinnande och möjligheterna till återförening. Det gäller inte bara vid ett obehörigt agerande av någon utomstående utan också av den andra föräldern. Normalt måste det utan närmare utredning kunna presumeras att psykiska besvär uppstår som kan hänföras till personskada.

13. Ersättning för sveda och värk bestäms vanligen schablonmässigt med ledning av de hjälptabeller som vid skadetillfället tillämpas av Trafikskadenämnden. Ersättningen bestäms då med utgångspunkt i ett månatligt grundbelopp som varierar bl.a. med skadans art och sjuktidens längd. (Jfr ”De hänskjutna ersättningsfrågorna” NJA 2017 s. 938 p. 7 och ”Skadestånd efter övernattningen” NJA 2019 s. 1064 p. 13.)

Ersättning för kränkning

14. Den som allvarligt kränker någon annan genom brott som innefattar ett angrepp på dennes person, frihet, frid eller ära ska ersätta den skada som kränkningen innebär (2 kap. 3 § skadeståndslagen).

15. Av grundläggande betydelse för rätten till kränkningserättning är om handlingen utgör ett angrepp på ett intresse som skyddas av en straffbestämmelse och om handlingen härutöver innefattar ett angrepp på något annat intresse som anges i 2 kap. 3 § (se NJA 2003 s. 508 och NJA 2015 s. 86 p. 7 och 8).

16. Enligt 5 kap. 6 § första stycket ska ersättningen bestämmas efter vad som är skäligt med hänsyn till den skadegörande handlingens art och varaktighet. Det ska då särskilt beaktas om handlingen haft förnedrande eller skändliga inslag, varit ägnad att framkalla allvarlig rädsla för liv eller hälsa, riktat sig

mot någon med särskilda svårigheter att värja sin personliga integritet, inneburit missbruk av ett beroende- eller förtroendeförhållande, eller varit ägnad att väcka allmän uppmärksamhet.

17. Bedömningen är skönsmässig och sker med utgångspunkt från handlingens allvar mätt efter förhärskande etiska och sociala värderingar. Ersättningen bestäms i praktiken med ledning av de vid domstillfället gällande schablonerna för brottskadeersättning. (Jfr ”De hänskjutna ersättningsfrågorna” p. 7 och 9 och ”Skadestånd efter övernattningen” p. 10 och 11.)

Skyddat intresse vid egenmäktighet med barn

18. Bestämmelserna i 7 kap. 4 § brottsbalken får anses innebära ett skydd för såväl barnet som vårdnadshavaren mot att utövandet av vårdnaden omöjliggörs genom annans egenmäktighet. Brottet kan således rikta sig mot såväl barnet som vårdnadshavaren (jfr NJA 1995 s. 269).

19. Handlingen kan innebära att barnet rycks upp ur sin invanda miljö och förvägras kontakt med en vårdnadshavare under en längre tid. Den kan då – beroende på de närmare omständigheterna – anses innefatta ett sådant allvarligt angrepp på barnets personliga integritet som ger rätt till ersättning för kränkning.

20. Genom handlingen sker emellertid normalt inte något sådant integritetskränkande angrepp på vårdnadshavarens person, frihet, frid eller ära som grundar rätt till kränkingsersättning för henne eller honom. En sådan rätt kan dock inte anses vara principiellt utesluten, när det av omständigheterna framgår att brottet är direkt riktat också mot vårdnadshavarens personliga integritet.

Bedömningen i detta fall

21. Gärningen har inneburit att kontakten mellan HJ och AJ har avskurits. RHs handlande får därmed anses ha direkt drabbat dem båda på sådant sätt att de har rätt till ersättning för sveda och värk.

22. Bortsett från AJs uppgifter och intyg om att han uppburit sjukpenning under viss tid finns i målet inte någon närmare utredning om det psykiska lidande som HJ och AJ har drabbats av till följd av RHs handlande. Den utredning som finns – och det som är känt om den miljö HJ har tvingats att vistas i – skapar emellertid en tillräcklig grad av säkerhet för antagandet att det inneburit ett psykiskt lidande för dem att vara skilda från varandra. Det får anses vara en så påräknelig och närliggande följd av handlandet att de har rätt till ersättning för skadan.

23. Skälig ersättning för sveda och värk uppgår till 30 000 kr för var och en av HJ och AJ, vilket motsvarar en sjuktid om ungefär ett år.

24. RHs handlande har inneburit att HJ, när han var två år, har förts till ett område där det pågick en väpnad konflikt och avskurits från kontakten med sin far under omkring sex år. Det är fråga om en så allvarlig kränkning av HJs personliga integritet att han är berättigad till kränkingsersättning med ett högre belopp än det schablonbelopp på 25 000 kr som normalt tillämpas av Brottsoffermyndigheten. Skälig ersättning i det nu aktuella fallet bedöms vara 50 000 kr.

25. Det framgår emellertid inte att RHs handlande direkt riktats mot AJs personliga integritet så att det ger honom rätt till kränkingsersättning (jfr p. 20). RH ska dock på grund av sitt medgivande betala 40 000 kr för kränkning till AJ.

26. Hovrättens dom ska därför ändras på så sätt att det skadestånd som RH ska betala till HJ bestäms till 80 000 kr, varav 30 000 kr för sveda och värk samt 50 000 kr för kränkning och det skadestånd hon ska betala till AJ bestäms till 70 000 kr, varav 30 000 kr för sveda och värk samt 40 000 kr för kränkning.

I avgörandet har deltagit justitieråden Gudmund Toijer, Ann-Christine Lindeblad, Dag Mattsson, Eric M. Runesson (referent) och Stefan Reimer. Föredragande har varit justitiesekreteraren Margareta Sandén.